

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.658.1.351.863

Ареф'єва О.В.*доктор економічних наук, професор
Київського національного авіаційного університету***Кузенко О.Л.***аспірант кафедри фінансів
Харківського національного університету імені Семена Кузнеця*

СКЛАДОВІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЗА РІВНЯМИ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Стаття присвячена аналізу складових фінансової безпеки за рівнями суб'єктів фінансових відносин. Розглянуті індикатори, що характеризують забезпечення рівня фінансової безпеки. Виявлені проблеми забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки, зокрема, на рівні держави.

Ключові слова: фінансова безпека, складові фінансової безпеки, індикатори фінансової безпеки, рівень фінансової безпеки, стан фінансової безпеки.

Арефьева О.В., Кузенко О.Л. СОСТАВЛЯЮЩИЕ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ УРОВНЕЙ СУБЪЕКТОВ ФИНАНСОВЫХ ОТНОШЕНИЙ

Статья посвящена анализу составляющих финансовой безопасности в зависимости от уровней субъектов финансовых отношений. Рассмотрены индикаторы, характеризующие уровни финансовой безопасности. Выявлены проблемы обеспечения необходимого уровня финансовой безопасности, в том числе и на уровне государства.

Ключевые слова: финансовая безопасность, составляющие финансовой безопасности, индикаторы финансовой безопасности, уровень финансовой безопасности, состояние финансовой безопасности.

Arefyeva O.V., Kuzenko O.L. COMPONENTS OF FINANCIAL SECURITY, DEPENDING ON THE LEVEL OF THE SUBJECTS OF FINANCIAL RELATIONS

This article analyzes the components of financial security, depending on the level of the subjects of financial relations. Considered indicators characterizing the level of financial security. The problems to ensure the necessary level of financial security, including at the state level.

Keywords: financial security, financial security components, indicators of financial security, level of financial security, the state of financial security.

Постановка проблеми. Фінансова безпека є універсальною категорією, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на усіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Фінансова безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього та внутрішнього середовищ, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов для стабільного функціонування та динамічного розвитку. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують конкурентну стійкість і фінансову стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту робітників [8].

Фінансова безпека забезпечується і, відповідно, залежить від стану безпеки суб'єктів фінансових відносин різних рівнів, саме тому, доцільним є проведення дослідження складових фінансової безпеки за рівнями суб'єктів фінансових відносин, що дозволить, з одного боку, дослідити стан фінансової безпеки за складовими, а з іншого – визначити взаємозалежність рівня фінансової безпеки суб'єктів макро-, мезо- та макрорівнів у відповідності до їхніх фінансових інтересів і складових фінансової безпеки держави, регіону та підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дозволяє визначити основні характеристики фінансової безпеки підприємства та запропонувати наступне її трактування: «фінансова без-

пека підприємства» – характеризує такий фінансовий стан, при якому має місце збалансованість фінансових інструментів, технологій і послуг, підприємство має стійкість до загроз; має здатність забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місію і завдання достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямований на ефективний і сталий розвиток.

Проблемою сутності, значення, основних характеристик та забезпечення фінансової безпеки підприємств України приділяли увагу у своїх наукових дослідженнях такі провідні вчені-економісти, як Л.Г. Мельник, Л.І. Донець, І.А. Бланк, К.С. Горячева та ін. Однак, питання, присвячені аналізу складових фінансової безпеки за рівнями суб'єктів фінансових відносин, потребують подальших наукових досліджень.

Постановка задачі. Метою статті є аналіз складових фінансової безпеки за рівнями суб'єктів фінансових відносин, здійснення оцінки індикаторів забезпечення рівня фінансової безпеки підприємств машинобудування.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека – це фундамент економічно ефективної країни в цілому. Що означає надійну і забезпечену всіма необхідними засобами державу, захищеність національно-державних інтересів у сфері економіки від внутрішніх і зовнішніх збитків.

Фінансова безпека – це найважливіша складова економічної безпеки в умовах ринкової економіки яка включає:

стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується гарантований захист національних економічних інтересів;

гармонійний і соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи і всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі;

готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації та захисту інтересів розвитку національних фінансів;

підтримка соціально-політичної стабільності суспільства;

формування необхідного економічного потенціалу і фінансових умов для збереження цілісності та єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів та успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам фінансової безпеки [9].

Однією з найважливіших складових економічної безпеки України в сучасних умовах є фінансова безпека держави. Оскільки міць і національна безпека країни та умов ефективності життєдіяльності суспільства, характеризуються, перш за все, станом захищеності економіки від загроз із фінансового боку.

Сутність фінансових відносин на регіональному рівні через аналіз існуючих підходів щодо розкриття функцій та ролі в суспільному відтворенні, надають можливість розглядати фінансові відносини як складову економічних відносин, що опосередковують рух валового внутрішнього продукту в процесі створення, розподілу та використання фінансових ресурсів соціально-економічної системи та її відносно відокремлених територіальних утворень з метою досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Зазначений підхід відображає системний підхід до визначення та цільового призначення фінансових відносин в умовах забезпечення соціально-економічного розвитку на макро- та мікрорівнях.

Серед фінансових інтересів на макрорівні, де суб'єктом фінансових відносин виступає держава, варто виділити: забезпечення фінансової незалежності країни; ефективної внутрішньої і зовнішньої фінансової політики; ефективної фінансової системи; стримування інфляційних процесів та стимулювання прямих іноземних капіталовкладень.

Суб'єктом фінансових інтересів мезорівня є регіон, фінансовими інтересами якого є: забезпечення фінансової стійкості місцевого бюджету; бюджетної самостійності регіону; сприятливий інвестиційний клімат та розвиток фінансового ринку.

До фінансових інтересів суб'єкта фінансових інтересів макрорівня підприємства віднесено: забезпечення достатності фінансових ресурсів на всіх етапах функціонування підприємства; фінансової стійкості підприємства та інвестиційна активність.

З огляду на те, що фінансова безпека регіону, яку доцільно визначити як забезпечення розвитку регіональних фінансових відносин між суб'єктами даних відносин на регіональному рівні, є частиною фінансової безпеки держави, до її складових віднесено: бюджетний сектор, фінансовий сектор, зовнішньоекономічна діяльність, грошово-валютний сектор та соціальний сектор, індикатори яких, на наш погляд, більш ґрунтовно відображають рівень фінансової безпеки суб'єктів фінансових відносин мезорівня (табл. 1).

Індекс споживчих цін у регіоні протягом 2008-2012 років знижується, так, у 2008 році він становив у відсотках 128,2, у наступному 2009 році знизився майже на 10%, ще на 9% у 2010 році, і

майже на 21% у 2011 році проти показника 2009 року, і майже на 28% у 2012 році, що значною мірою зумовлювалося ланцюговою реакцією зниження цін в економічній системі, тобто, відбувалося гальмування темпів зростання цін виробників, що стримувало зростання споживчих цін.

Таблиця 1
Індикатори зовнішньоекономічної діяльності
Харківської області

Індикатори зовнішньоекономічної діяльності	Період				
	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Індекс споживчих цін, %	128,2	118,6	109,5	107,3	100,3
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	0,63	1,1	0,78	0,81	0,84
Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, тис. дол. США	0,578	0,752	0,986	1,026	0,792

Коефіцієнт покриття експортом імпорту коливається протягом 2008-2012 років в межах від 0,63 у 2008 році до 0,84 у 2012 році, при збільшенні до 1,1 у 2009 році та зниженні до 0,78 у 2010 році та незначним зростанням у наступному 2011 році до 0,81, що свідчить про збереження нестабільної ситуації у формуванні зовнішньо-торгівельного сальдо регіону, відповідно до чого відбувається зменшення припливу валюти у платіжний баланс регіону та впливає на фінансову безпеку регіону. Необхідно активізувати експортну діяльність підприємств регіону шляхом розробки та впровадження довгострокової стратегії зовнішньоекономічної діяльності та здійснення заходів щодо стимулювання експортної діяльності.

Індикатори соціального сектору Харківської області представлено графічно на рис. 1.

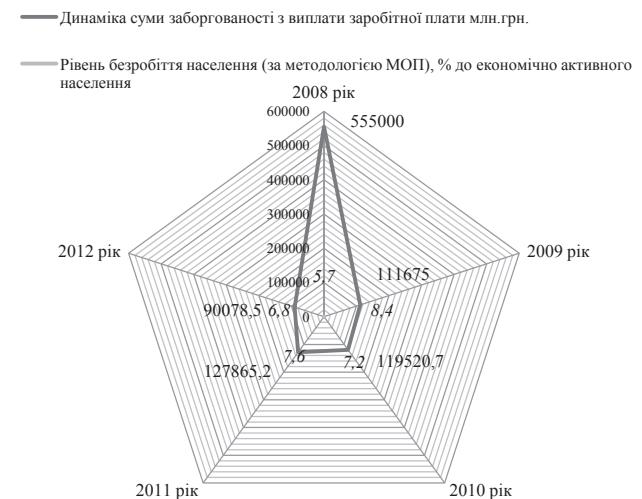

Рис. 1. Індикатори соціального сектору Харківської області

Збільшення суми заборгованості з виплати заробітної плати працівникам у 2008 році до 555000,0 млн. грн. спричинено наслідками фінансової кризи. При зниженні суми заборгованості з виплати заробітної плати по Харківській області протягом 2009-2011 роках у порівнянні з 2008 роком, загальна динаміка у даному періоді є негативною, оскільки вже у 2010 році суми заборгованості збільшилися до 119520,7 млн. грн., що на 7845,7 млн. грн. більше ніж у по-

Таблиця 2

Показники економічної діяльності підприємств машинобудування Харківської області, 2008-2012 рр.

Показник	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік
Доход від реалізації, тис. грн	3779727	4773719	5038599	5660823	8343399
Частка по промисловості в цілому, %	25,1	23,4	21,1	19,3	22,1
Чистий прибуток, тис. грн.	-258482	-29278	38431	-104522	-14789
Чистий прибуток по промисловості в цілому, тис. грн.	-215437	128066	592103	447815	1024198
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	-0,7	3,2	1,9	1,7	1,9
Рівень рентабельності операційної діяльності по промисловості в цілому, %	1,1	3,4	4,8	4,8	5,8
Підприємства, які отримали прибуток, шт.	79	105	109	115	634
Прибуток, тис. грн.	101811	201880	187268	214952	365373
Підприємства, які отримали збиток, шт.	106	83	78	71	379
Збиток, тис. грн.	360293	231158	148838	319474	380162

передньому році, що свідчить про необхідність підвищення ефективності контролю за дотриманням законодавства про своєчасну виплату заробітної плати та стабілізація фінансової системи регіону.

Наслідками зростання рівня безробіття населення, який у 2008 році становив 5,7%, а у 2011 році зріс до 7,6%, при зниженні рівня у 2012 році до 6,8% для Харківської області має негативні наслідки, зокрема, скорочення обсягів виробництва валового регіонального продукту, і відповідно зменшення податкових надходжень до бюджету, зниження трудової активності населення регіону, зростання обсягів соціальної допомоги безробітним та посилення соціальної напруженості, що потребує реалізації державної та регіональної програм зайнятості, зокрема, забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності безробітних та захист внутрішнього ринку праці. Показники економічної діяльності підприємств машинобудування Харківської області, 2008-2012 рр. наведено в табл. 2.

При загальній тенденції до збільшення доходу від реалізації машинобудівних підприємств Харківської області протягом 2008-2012 років, показник у 2008 році становив 3779727 тис. грн., а на кінець 2012 року збільшився на 4563672 тис. грн., і склав 8343399 тис. грн., спостерігається зниження частки машинобудівних підприємств у промисловості області з 25,1% до 22,1%.

Чистий прибуток по промисловості області в цілому збільшується і у 2012 році становив 1024198 тис. грн., в той же час підприємства машинобудування регіону мають від'ємні значення показнику прибутку, виключення становить 2010 рік, коли показник становив 38431 тис. грн., при цьому, кількість підприємств, що отримали прибуток у 2012 році збільшилось до 634 шт., та підприємств машинобудування, що були збиткові до 379 шт., відповідно до чого збиток підприємств машинобудування регіону у 2012 році становив 380162 тис. грн., що на 60688 тис. грн. більше ніж у 2011 році.

З огляду на те, що машинобудівна галузь належить до провідних галузей регіону, що обумовлює необхідність забезпечення фінансової безпеки даної галузі, у 2008-2012 роках спостерігається нестабільна динаміка виробництва, що є наслідком економічної кризи розвитку машинобудування в цілому по країні 2008-2009 років, відповідно до чого відбулося: спад виробництва, зменшення індексу промислової продукції, зростання конкуренції на ринку та скорочення внутрішньої ресурсної бази, збільшення збиткових підприємств, що потребує покращення

структури ресурсного потенціалу машинобудівних підприємств регіону та впровадження ефективних державних, регіональних та внутрішньогосподарських механізмів господарювання, що забезпечать подальших розвиток та фінансову безпеку.

Висновки з проведеного дослідження. Аналізуючи складові фінансової безпеки за рівнями суб'єктів фінансових відносин, виявлено наступні проблеми забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки, зокрема, на рівні держави – це недосконалість законодавчої системи та недосконалість механізму кредитування; на мезорівні – відсутність партнерських відносин між державою і регіоном, неефективність механізмів прямої державної підтримки розвитку регіону та залежність економіки регіону від політичної кон'юнктури; на мікрорівні підприємства – морально та фізично застарілі потужності галузі, нерозвиненість інфраструктури ринку, застарілість основних фондів та невідповідність виробничих потужностей підприємства потребам ринку, що обумовлює необхідність розробки та впровадження стратегії та тактики бюджетування щодо підвищення якості прогнозів макроекономічних показників, що використовуються в бюджетному плануванні; комплексного підходу до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин; зменшення зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення довгострокових залучень реального сектору економіки; врегулювання рівня монетизації економіки; зниження рівня інфляційної динаміки; зменшення рівня доларизації економіки країни; оптимізація структури золотовалютних резервів; підвищення капіталізації та ліквідності організованого ринку цінних паперів; узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин; удосконалення системи оподаткування страховиків та операцій перестраховування у перестраховиків-нерезидентів тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міністерство фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <http://www.minfin.gov.ua>.
2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://www.bank.gov.ua>.
4. Рахункова палата України [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://www.ac-rada.gov.ua>.
5. Центр політичної інформації [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://da-ta.com.ua>.

- Економічна онлайн бібліотека [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL <http://ecolib.com.ua>.
- Третяк О.З. Окремі концептуальні характеристики категорії фінансової безпеки регіону / О.З. Третяк, М.В. Кирилів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С. 2–7.
- Мартюшева Л.С., Петровська Т.Е., Трихліб Н.І. Фінансова безпека підприємства: Науково-технічний збірник. – К.: Либідь, 2006. – 235 с.
- Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: Підручник. – К.: КНЕУ, 2006. – 369 с.
- Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. – № 3. – С. 14.

УДК 336.717.061

Гайдукович Д.С.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ПРИ МІЖБАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТУВАННІ

У статті розглянуто сутність ризиків, що виникають при міжбанківському кредитуванні. Обґрунтовано методи управління ризиками. Запропоновано комбінований метод оцінки кредитного ризику банку-контрагента та розрахунку ліміту на нього.

Ключові слова: міжбанківське кредитування, лімітування, оцінка кредитоспроможності банку-контрагента.

Гайдукович Д.С. МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКОМ ПРИ МЕЖБАНКОВСКОМ КРЕДИТОВАНИИ

В статье рассмотрена сущность рисков, которые возникают при межбанковском кредитовании. Обоснованы методы управления рисками. Предложен комбинированный метод оценки кредитного риска банка-контрагента и расчета лимита на него.

Ключевые слова: межбанковское кредитование, лимитирование, оценка кредитоспособности банка-контрагента.

Gaidukovich D.S. MANAGEMENT METHODS BY RISK AT BETWEEN BANK CREDITS

Essence of risks which arise up at the between bank crediting is considered in the article. Management methods are reasonable risk. The combined method of estimation of credit risk of bank is offered-contractor and calculation of limit on him.

Keywords: between bank crediting, limiting, estimation of solvency of bank-contractor.

Постановка проблеми. Кредитна діяльність комерційних банків невіддільна від операцій на ринку міжбанківських кредитів. Одержання кредитів в інших банках дає можливість поповнювати банківські кредитні ресурси. При надлишку ресурсів банк розміщує їх на міжбанківському ринку, при нестачі ресурсів банк купує їх на ринку. Ринок міжбанківських кредитів є важливою складовою ринку кредитних ресурсів, тобто міжбанківський кредит є дуже важливим поняттям в системі кредитування.

Міжбанківське кредитування, як і сам процес кредитування, пов'язаний з певним ризиком, який несе загрозу для ліквідності банків. Тому дослідження методів управління ризиком при міжбанківському кредитуванні, варто визнати актуальними і своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем у сфері міжбанківського кредитування присвячені праці таких учених: О. Кузьмак [1], А. Яблоков [2], С. Проценко [3], О. Козак [4], Ф. Самарець [5], Н. Маслак [6] та багатьох інших. Але разом з тим, відсутність комплексного дослідження інструментів управління міжбанківськими кредитними ризиками, зумовили необхідність систематизації існуючих науково-методичних підходів до управління міжбанківськими кредитними ризиками.

Мета статті – поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок із проблем встановлення методів управління міжбанківським кредитними ризиком.

Виклад основного матеріалу. Кредитний ризик при міжбанківському кредитуванні – ситуативна ймовірність погіршення фінансового стану банку-контрагента, що виявляється у неспроможності останнього відповісти за своїми зобов'язаннями перед банком-кредитором на ринку міжбанківського кредитування, а також системний ризик як ризик,

що впливає внаслідок діяльності саме на цьому ринку. Його класифікаційна структура є аналогічною до загальної класифікаційної структури кредитного ризику. Тож можна виділити наступні види ризиків: ризик непогашення кредиту; ризик прострочення платежів (ліквідності); ризик кредитоспроможності позичальника; діловий ризик; ризик структури капіталу; ризик забезпечення; юридичний ризик; ризик країни [7, с. 41-45].

З огляду на вищезазначене, доводимо, що ризик неповернення коштів та недовіра банків один до одного залишаються основними проблемами взаємодії банків на міжбанківському кредитному ринку. Тому більшість банків створюють запаси ліквідності, як вид страхування на випадок непередбачених обставин, наприклад таких як відбулися в кінці 2013 року у зв'язку з загостренням політичної ситуації в країні.

Забезпечення стабільності фінансової системи країни пов'язане зі згладжуванням проявів чинників нестабільності, недопущенням їх розростання і поширення по усій економічній системі, тобто переходу в стадію системного ризику. Як відмічає П. Каллаур, поняття «системний ризик» близьке до поняття «фінансова дестабілізація», оскільки охоплює усю або значну частину фінансової частини. Раніше вважалось, що системний ризик проявляється у вигляді «ефекту доміно» або ефекту зараження фінансової системи, коли фінансові проблеми одного банку поширюються на інші банки в силу розвитку міжбанківського кредитування або виникнення паніки серед вкладників усіх банків. Внаслідок появи більш досконалих механізмів захисту фінансових інтересів вкладників і прискорення економічної глобалізації нині на перший план виходять і інші канали виникнення системного ризику.